

Dag Hammarskjold stond midden in het politieke leven. Meer dan wie ook heeft hij ervaren wat het is om de smalle marges van het politieke bedrijf af te tasten en veranderingen te bewerkstelligen. Wellicht vonden politieke tegenstanders van de VN het nodig om hem uit de weg te ruimen. De ware toedracht van het vliegtuigongeval zullen we wel niet meer aan de weet komen.

En toch, temidden van dit politieke geharrewar, heeft deze 'kluizenaar in New York' ons een boek nagelaten dat sterk mystieke trekken vertoont. Er zijn er die Hammarskjold een mysticus noemen. Dit vooral vanwege de ontdekking dat hij in zijn eenzaamheid, in de intimiteit van het eigen bestaan ontdekte dat hij niet alleen was. Er blijkt een 'Metgezel', een bondgenoot. "Vanaf 1953 (het jaar dat hij aantrad bij de VN) veranderen toon en inhoud van Hammarskjold's dagboek, en wel op abrupte wijze. Introspectieve monologen maken plaats voor een religieuze dialoog. Morele overwegingen wijken voor teksten van gebed" 1) Het vragende wordt steeds meer be-'vestigend', letterlijk 'vastgemaakt' aan de Bron van Leven. De idee wordt steeds meer een 'persoon'. Iets wordt gaandeweg iemand. En alles wrikt toe naar die 'belijdenis' uit 1961. 'Ik weet niet wie -of wat- de vraag stelde. Ik weet niet wanneer zij gesteld werd. Ik herinner me niet dat ik antwoordde. Maar eens zei ik ja, tegen iemand- of iets. Vanaf dat moment heb ik de zekerheid dat het leven zinvol is en dat mijn leven, in onderwerping, een doel heeft. Vanaf dat moment heb ik geweten wat het wil zeggen, 'niet om te zien' of 'zich niet te bekommeren om de dag van morgen.'

Wij zouden bij onszelf moeten nagaan of wij op onze levensweg ook dergelijke momenten kennen en ervaren. Niet dat we mensen als Hammarskjold moeten willen nabootsen. Maar toch, ook wij kennen die momenten van 'overrompeling'. Opeens zit je tegen jezelf aan te kijken. Je voelt je gedragen door Iemand die 'groter is dan het eigen hart'. Het zijn momenten van overgave. Uit het dagboek:

'Uw naam worde geheiligd
niet mijn naam
Uw rijk kome
niet het mijne
Uw wil geschiede
niet de mijne
Geef ons vrede met U
vrede met mensen
vrede met onszelf
en bevrijd ons van vrees.'

De inhoud van het woord 'overgave' was voor mij een ontdekking naast de woorden 'gave' en 'opgave'. Veelal ervaren we het leven met haar zorgen als een opgave. Zwaar valt ons die weg als we niet ontdekken dat de opgave ontspringt aan de gave. Het leven is van godswege gegeven, als gift en als gave pro deo. Pas vanuit die gave krijgt onze opgave relief en zin. Anders gezegd: het werken aan de wereld in een actief leven is zinvol, juist en met name voor de ander, als het geboren wordt uit een

mogen. Je mag! Als het een moeten wordt gaat de lol eraf en wordt de activist een chagrijn die niet meer lachen kan. De glimlach van bisschop Tutu spreekt boekdelen. Het is een evangelisch tartten van de machthebbers in Zuid-Afrika. Wie de balans tussen gave en opgave in evenwicht krijgt kweekt lange adem en uithoudingverwmoegen op de persoonlijke en maatschappelijke weg.

De mysticus echter voegt aan de begrippen gave en opgave een derde element van 'overgave' toe. 'Verder word ik gedreven...'. "Christelijke mystici spreken van religieuze 'passiviteit', omdat zij overtuigd zijn dat de mysticus God 'ondergaat'. God 'overkomt' hen, zonder dat de mens zelf deze ervaring hoe dan ook kan bewerkstelligen, verhaasten of zelfs in banen leiden door welke ascetische praktijken, gebedsoefeningen of 'sfeerscheppende' omstandigheden dan ook." 2).

Willen we ons oefenen in 'geestelijk leven' (en daardoor sta je radikaal, tot aan de wortels-de radices- in de wereld) dan kunnen we niet om de 'getuigenissen' van mensen als Hammarskjold heen. Te lang is deze 'bevindelijke' kant van de theologie een ondergeschoven kindje geweest. Terwijl we leven in een tijd die getergd wordt door een overdadig consumisme ('grijp wat je grijpen kunt'), terwijl mensen steeds meer worden tot verlengstukken van technische apparaten, moet er weer een hart gaan kloppen.

Bij Hammarskjold klopte dit hart hevig en hij schroomde niet te vertellen van die Ene die hij ontdekt heeft op zijn zoektocht. Hij schreeuwde het niet van de daken zoals sommige delen van de christenheid dit menen te moeten doen. Nee, hij noteerde en leefde vanuit zijn ontdekking. Misschien kunnen we beter zeggen: Hammarskjold heeft zich laten vinden. Hij ontdekte dat mensen over 't algemeen niet naar God zoeken, maar dat God hen zoekt. "Ik ben het vat. De drank is van God. En God is de dorstende."

Dit alles van mag en hoeft niet in mindering te komen op onze maatschappelijke inzet. Integendeel, waar een hart klopt nemen handen zaken op die zonder het hart zouden verstikken. Te hard- handig worden we als het hart ons doen en laten niet corrigeert. Daarom ook zijn Hammarskjold's aantekeningen zo waardevol. Midden in het politieke leven zijn zijn dieptepeilingen neergeschreven, als wegwijzers, als punten van houvast.

Politiek en mystiek: het zijn twee zijdes van een medaille. Laten we, voor we in de gordijnen springen bij het woord 'mystiek', eerst proberen het theologische gehalte ervan te onderkennen. Of bijvoorbeeld Karl Barth in zijn verzet tegen alles wat met mystiek te maken had niet een bepaald soort mystiek op het oog had en daarmee alles over een kam schoor. Juist uitgerekend bij Hammarskjold en ook andere mystici is God herhaaldelijk de 'gans Andere'. Geloofservaring en -bevinding moeten, met inachtneming van de terechte kritiek erop, een nieuwe kans hebben. De bijbel staat er vol mee. Levende mensen, toen en nu, laten zich niet in exegetische schema's wringen. Het theologische voorwerk van de voorganger/ster wordt pas verkondiging als het door de levende ervaring van de gemeente heengaat. Leeftocht voor onderweg, rantsoen om de lange mars tegen onrecht en onderdrukking vol te houden. Deze (politieke) pelgrimstocht doemt op in het leven van mensen als Dag Hammarskjold.

'De weg,
je zult hem volgen.

Het geluk,
je zult het vergeten.

De kelk,
je zult hem ledigen.

De smart,
je zult haar verbergen.

Het antwoord,
je zult het leren.

Het einde,
je zult het dragen.'

(citaten uit MERKSTENEN, Nijmegen 1983. De noten 1 en 2 zijn afkomstig uit: H.Arts 'Een kluizenaar in New York'.De spiritualiteit van Dag Hammarskjold. Antwerpen/Amsterdam 1986)

jurjen beumer
(hervormd predikant voor Sociaal-Basis-Pastoraat te Haarlem)